

УДК 004.6+342.951:681.3.06+351.751(477)
DOI: 10.30838/UJCEA.2312.250226.113.1215

ПРОБЛЕМИ РОБОТИ ЗІ СЛУЖБОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ В ДЕРЖАВНОМУ ДІЛОВОДСТВІ УКРАЇНИ : ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

САВЧЕНКО С. В.¹, *канд. іст. наук, доц.*,
ПРОКОФ'ЄВА К. А.^{2*}, *канд. філол. наук, доц.*,
РЕШЕТИЛОВА О. М.³, *канд. пед. наук, доц.*

¹ Кафедра документознавства та інформаційної діяльності, ННІ «Дніпровський металургійний інститут» Українського державного університету науки і технологій, пр. Науки, 4, 49005, Дніпро, Україна, тел. +38 (095) 328-89-23, e-mail: serhijs@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3615-2343

^{2*} Кафедра документознавства та інформаційної діяльності, ННІ «Дніпровський металургійний інститут» Українського державного університету науки і технологій, пр. Науки, 4, 49005, Дніпро, Україна, тел. +38 (095) 760-79-90, e-mail: canopa@i.ua, ORCID ID: 0000-0003-4242-3346

³ Кафедра документознавства та інформаційної діяльності, ННІ «Дніпровський металургійний інститут» Українського державного університету науки і технологій, пр. Науки, 4, 49005, Дніпро, Україна, тел. +38 (097) 585-08-23, e-mail: karunga@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-7975-0773

Анотація. У статті досліджуються правові аспекти регулювання службової інформації в Україні. Аналізується нормативно-правова база, що регламентує порядок віднесення інформації до категорії службової та використання грифу «Для службового користування» (ДСК). Виявлено суттєві невідповідності між прогресивними положеннями Закону України «Про доступ до публічної інформації» та застарілими підходами «Інструкції про порядок обліку документів з грифом ДСК». Також обґрунтовано необхідність реформування системи доступу до службової інформації відповідно до демократичних принципів прозорості та відкритості державного управління. Запропоновано шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання з метою забезпечення балансу між захистом службової інформації та реалізацією права громадян на доступ до публічної інформації.

Ключові слова: документування; документ; службова інформація; гриф «Для службового користування»; публічна інформація; інформаційна відкритість; державне управління; право на інформацію

PROBLEMS OF WORKING WITH PROPRIETARY INFORMATION IN PUBLIC RECORDS MANAGEMENT IN UKRAINE : INSTITUTIONAL AND LEGAL ANALYSIS

SAVCHENKO S.V.¹, *Cand. Sc. (Hist.), Assoc. Prof.*,
PROKOFIEVA K.A.^{2*}, *Cand. Sc. (Philol.), Assoc. Prof.*,
RESHETILOVA O.M.³, *Cand. Sc. (Ped.), Assoc. Prof.*

¹ Department of Business Documentation Management and Information Activity, ERI “Dnipro Metallurgical Institute” of the Ukrainian State University of Science and Technologies, 4, Nauky Ave., Dnipro, 49005, Ukraine, tel. +38 (095) 328-89-23, e-mail: serhijs@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3615-2343

^{2*} Department of Business Documentation Management and Information Activity, ERI “Dnipro Metallurgical Institute” of the Ukrainian State University of Science and Technologies, 4, Nauky Ave., Dnipro, 49005, Ukraine, tel. +38 (095) 760-79-90, e-mail: canopa@i.ua, ORCID ID: 0000-0003-4242-3346

³ Department of Business Documentation Management and Information Activity, ERI “Dnipro Metallurgical Institute” of the Ukrainian State University of Science and Technologies, 4, Nauky Ave., Dnipro, 49005, Ukraine, tel. +38 (097) 585-08-23, e-mail: karunga@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-7975-0773

Abstract. The article examines the legal aspects of regulating proprietary information in Ukraine. The author analyses the legal framework regulating the procedure for classifying information as proprietary and using the “For Official Use” (FOI) stamp. The author identifies significant discrepancies between the progressive provisions of the Law of Ukraine “On Access to Public Information” and the archaic approaches of the Instruction on the Procedure for Accounting for Documents with the DSK stamp. The author substantiates the need to reform the system of access to official information in accordance with the democratic principles of transparency and openness of public administration.

The author suggests ways to improve the regulatory framework with a view to ensuring a balance between the protection of proprietary information and the exercise of the right of citizens to access public information. Despite the progressive nature of the norms of the Law of Ukraine “On Access to Public Information”, the practical application of these norms is complicated by the inconsistency of subordinate regulatory legal acts, in particular the Instructions on the procedure for accounting for documents marked “For official use”. The Instruction, which was adopted back in 1998 and only slightly updated after 2011, contains a number of provisions that contradict the principles enshrined in the Law. The issue of access to information held by state authorities is one of the key indicators of the democratic nature of society and the effectiveness of public administration. In the context of the development of the information society and European integration processes in Ukraine, the problem of ensuring a balance between the openness of information and its restriction in order to protect the legitimate interests of the state and society is of particular relevance. The purpose of the study is to analyze the legal aspects of regulating official information in Ukraine, identify contradictions between legislative acts and subordinate regulatory legal acts in this area, and develop recommendations for improving the system of access to official information in accordance with democratic principles and international standards.

Keywords: *documentation; document; official information; stamp “For official use”; public information; information openness; public administration; right to information*

Актуальність. Прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» у 2011 році стало важливим кроком на шляху забезпечення інформаційної відкритості органів влади [2]. Однак, реалізація принципів Закону стикається з низкою проблем, зокрема, пов'язаних із застарілими підходами до регулювання службової інформації, що відображені в Інструкції про порядок обліку документів з грифом «Для службового користування» (ДСК) [4].

Аналіз правозастосовної практики свідчить про значні труднощі у впровадженні прогресивних принципів вказаного закону. За даними моніторингових досліджень, проведених громадськими організаціями, лише 30 % запитів на доступ до інформації, що була позначена грифом ДСК, отримують обґрунтовану відповідь із застосуванням «трискладового тесту». Поширеними є формальні відмови із посиланням на внутрішні інструкції та переліки відомостей, що становлять службову інформацію, без належного обґрунтування потенційної шкоди від розголошення такої інформації.

Метою дослідження є аналіз правових аспектів регулювання службової інформації в Україні, виявлення протиріч між законом та підзаконними нормативно-правовими актами у цій сфері, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення системи доступу до службової інформації відповідно до демократичних принципів та міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика питання доступу до публічної інформації, була предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних учених. Різні аспекти правового режиму інформації із обмеженим доступом досліджували І. Арістова [1], О. Нестеренко [3], В. Цимбалюк [6] та інші. Проте, питання правового регулювання службової інформації, особливо в контексті протиріч між Законом України «Про доступ до публічної інформації» та Інструкцією про порядок обліку документів з грифом ДСК, залишається недостатньо дослідженим.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі статтею 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації», службова інформація визначається як: «інформація, що міститься у документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані із розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень» [2]. Закон також відносить до службової інформації такі відомості, що зібрані безпосередньо у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, і які не віднесено до державної таємниці.

Визначені ключові ознаки службової інформації:

1) інформація стосується внутрішньої діяльності установи, її робочих процесів, підготовки до прийняття та безпосередньо прийняття рішень;

2) створення інформації передусє публічному обговоренню або прийняттю остаточного рішення;

3) інформація пов'язана із конкретними функціями суб'єкта владних повноважень такими як розробка стратегій, контроль, нагляд, підготовка рішень;

4) на відміну від державної таємниці чи умов конфіденційності, обмеження доступу до службової інформації має тимчасовий характер, пов'язаний із процесом підготовки рішень.

Важливо підкреслити, що Закон «Про доступ до публічної інформації» встановлює презумпцію відкритості інформації. У частині 2 статті 6 цього Закону йдеться про те, що обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до «трискладового тесту». Тобто доступ до інформації може бути обмежений лише за умови наявності сукупності таких вимог:

- виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

- розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

- шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [2].

Даний тест було розроблено неурядовою організацією «Стаття 19». Вона займається захистом свободи слова та інформації в усьому світі. Трискладовість (сукупна дія трьох компонентів тесту) є важливим інструментом для оцінки можливості обмеження доступу до публічної інформації. Тривалий час правозахисники критикували українське інформаційне право за відсутність імплементації цього тесту.

Попри прогресивність закону, практичне застосування його норм ускладнено через певну застарілість підходів, закладених у підзаконні акти [4]. Інструкція, яка була прийнята ще у 1998 році, містила низку положень, що погано узгоджуються із принципами закону:

- Інструкція передбачала, що те, що не було опубліковано до 1998 року, автоматично отримувало гриф ДСК, що суперечить принципу максимальної відкритості [8];

- поширення обмеження доступу на поєднані документи. Якщо документ з грифом ДСК вкладався у справу зі звичайними документами тієї самої тематики, вся папка отримувала гриф ДСК. Так само, звичайний документ, вкладений у справу із грифом ДСК, автоматично отримував цей гриф;

- Інструкція забороняла вносити до каталогів та покажчиків (навіть назви) документи з грифом ДСК, робити публічні виступи, використовуючи інформацію з таких документів;

- заборонялося використовувати для передачі службової інформації відкриті канали зв'язку, надсилати за межі України видання з грифом ДСК з метою книгообміну або експонування на відкритих виставках, презентаціях;

- при цьому не було вичерпного переліку категорій інформації, що можуть бути віднесені до службової, залишаючи це питання на розсуд відомств;

- на відміну від практики ЄС [7], де перегляд статусу інформації з обмеженим доступом здійснюється кожні 3-5 років, українська Інструкція не передбачала чітких строків та процедур розсекречення. Крім того, термін засекречення може постійно продовжуватися, якщо до справи додавати документи з новими строками [4];

- експертні комісії, які формують переліки закритих відомостей, надають пріоритет відомчим інтересам при бракові громадського контролю.

Були й логічні протиріччя, точніше, тези в одному положенні, які заперечують одна одну. «З введенням у дію цієї Інструкції

тиражовані документи, видані з грифом ДСК до 1991 року можуть розглядатися як відкриті документи за наявності письмової згоди організацій, що їх підготували, або правонаступників цих організацій» [4]. Як ж вони відкриті, якщо немає доступу без згоди, а згода є обов'язковою?

Така неузгодженість між законом та підзаконними актами призводить до того, що гриф ДСК може використовуватися для приховування інформації, що за законом «Про доступ до публічної інформації» становить суспільний інтерес і не може бути секретною [2].

Оновлення цієї Інструкції з 2016 по 2023 роки дещо покращило справу [5], найбільш недемократичні положення не дістали підтвердження у новій редакції, що свідчить про усвідомлення цієї проблеми законодавцем, однак низка спірних пунктів лишилася і потребує коректування.

Наприклад, дозвіл долучати до справи із грифом «Для службового користування» документи з відкритою інформацією, якщо такі документи стосуються питань такої справи. Тобто, не інформаційний зміст документа, а тематичний принцип класифікації документів стає приводом для засекречення.

Строк зберігання такої справи автоматично не встановлено, а визначається експертною комісією установи з проведення експертизи цінності документів у «ручному» режимі, не рідше одного разу на п'ять років. «Скасування грифа “Для службового користування” здійснюється за відсутності законних підстав для обмеження у доступі до службової інформації, які існували раніше» [5].

Якщо у справі із заголовком «Документи з грифом ДСК» містяться лише документи тимчасового зберігання, вона може не переформовуватися, а строк зберігання такої справи визначається найдовшим строком зберігання документів, що містяться в ній.

Впроваджено практику ретушування секретних фрагментів документа, виготовлення копії з цього ретушованого документа і видача цієї копії запитувачу.

Тож можна виділити вагомі причини, що призводять до неефективного правового регулювання службової інформації в Україні:

- бюрократична інерція та звичка до закритості;

- традиція «перестраховання», коли посадові особи часто віддають перевагу наданню грифу ДСК «про всяк випадок», щоб уникнути можливих звинувачень у розголошенні інформації;

- недостатнє розуміння фундаментального значення закону та його пріоритетності. Інструкція про ДСК може бути легшою для розуміння та застосування, навіть якщо вона призводить до надмірного обмеження доступу;

- відсутність ефективних механізмів незалежного громадського контролю та слабка відповідальність за необґрунтоване обмеження доступу до інформації сприяють поширенню практики надмірного засекречування.

Досвід демократичних країн, зокрема, членів ЄС, свідчить про необхідність дотримання балансу між захистом інформації в інтересах національної безпеки та забезпеченням принципу відкритості [7]. У більшості європейських країн існують чіткі критерії віднесення інформації до категорії із обмеженим доступом, автоматизовані строки перегляду статусу такої інформації (зазвичай 3–5 років), а також незалежні механізми контролю за обґрунтованістю обмеження доступу до інформації. У сучасному європейському праві існує чіткий принцип: інформація має бути відкритою, якщо немає законних підстав для її обмеження.

Для вдосконалення правового регулювання службової інформації в Україні необхідно:

- 1) чітко визначити категорії інформації, що може отримати гриф «ДСК». Це дозволить уникнути довільного застосування грифа та забезпечить відповідність обмеження доступу до інформації принципам, закладеним у Законі «Про доступ до публічної інформації»;

2) запровадити обов'язкові строки перегляду грифу ДСК. Доцільно встановити 3–5-річний строк, після якого інформація автоматично стає відкритою, якщо немає обґрунтованих підстав для продовження обмежень;

3) забезпечити незалежний контроль за присвоєнням та продовженням статусу ДСК. Це може бути реалізовано через Уповноваженого з прав людини або інший незалежний орган;

4) спростити процедуру оскарження. Необхідно створити ефективний механізм позасудового розгляду скарг на відмову в доступі до інформації;

5) впровадити принцип «презумпції відкритості». Якщо немає доказів, що розголошення інформації може завдати шкоди державним інтересам, вона має бути відкритою за замовчуванням;

6) провести комплексне навчання посадових осіб. Важливо забезпечити розуміння принципів та норм Закону «Про доступ до публічної інформації», а також правильне застосування критеріїв віднесення інформації до службової.

Аналіз рішень адміністративних судів України виявляє дихотомію підходів до вирішення спорів щодо доступу до інформації з грифом ДСК. Дослідження судових рішень демонструє, що у значній частині справ превалує формалістичний підхід, за якого суди визнають правомірність відмови у наданні доступу до інформації виключно на підставі наявності грифу ДСК, нехтуючи необхідністю ґрунтовного аналізу застосування «трискладового тесту», передбаченого частиною 2 статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Водночас є й позитивні сигнали. Спостерігається тенденція до формування альтернативної судової практики, що спирається на доктрину ієрархії нормативно-правових актів та принцип верховенства закону над підзаконними актами. Згідно із цим підходом, положення Закону України «Про доступ до публічної інформації» мають пріоритет над нормами Інструкції про порядок обліку документів з грифом ДСК,

що має безпосередні наслідки для правозастосовної практики.

Прогресивні рішення Верховного Суду поступово формують правову позицію, згідно із якою сам факт віднесення інформації до категорії службової не є автоматичною підставою для відмови у доступі до неї. Натомість, розпорядник інформації повинен у кожному конкретному випадку здійснювати обґрунтовану оцінку можливої шкоди від оприлюднення інформації та зіставляти її з суспільним інтересом у її отриманні, відповідно до методології «трискладового тесту».

Ця еволюція судової практики відображає загальний процес трансформації правової системи України в напрямку європейських стандартів інформаційної відкритості та прозорості в діяльності органів публічної влади.

Існує ще один важливий напрям оптимізації функціонування службової інформації – технологічний. Сучасні інформаційні технології можуть суттєво сприяти удосконаленню системи управління службовою інформацією та забезпеченню балансу між її захистом і доступністю.

Зокрема, розвиток цифрових рішень дає змогу автоматизувати процеси класифікації, обліку та зняття грифів обмеженого доступу. Наприклад, системи електронного документообігу, оснащені модулями штучного інтелекту, здатні аналізувати зміст документів, ідентифікувати потенційно чутливі дані та автоматично пропонувати відповідний рівень захисту або, навпаки, визначати доцільність надання публічного доступу. Такі системи, як Microsoft SharePoint із функціями автоматичного класифікування чутливості даних (Microsoft Purview) чи DocSpace (вітчизняна система електронного документообігу), вже застосовуються у деяких державних органах для підвищення ефективності роботи з інформацією.

Крім того, IT-інструменти індексування та анотування допомагають формувати стислі описи документів без порушення конфіденційності, що значно полегшує пошук та використання інформації. Це

особливо корисно в умовах великих масивів документів, коли необхідно швидко знайти потрібні матеріали без порушення правил доступу.

Особливого значення набувають платформи, що реалізують механізми «розумного» зняття грифів ДСК через задані часові інтервали або при виконанні певних умов – наприклад, завершення строку службового користування або закінчення терміну розслідування. У країнах ЄС для цього використовують спеціалізовані системи типу ARCOM Document Management System чи OpenText, які забезпечують автоматичне перекваліфікування статусу інформації згідно зі встановленими правилами.

Такі технології не лише підвищують ефективність державного документообігу, але й сприяють утвердженню принципів прозорості та відповідальної доступності державної інформації, одночасно забезпечуючи захист державних інтересів.

Висновки

Міжнародний досвід свідчить, що правові системи демократичних країн чітко регламентують межі обмеження доступу до інформації, зокрема через застосування принципу «шкоди та суспільного інтересу» (harm and public interest test). В Україні брак чітких критеріїв та механізмів оскарження грифа ДСК ускладнює доступ громадян до інформації, що є важливою для суспільного контролю. Це свідчить не лише про

юридичну колізійність, а й про глибинні проблеми у трансформації управлінської культури, де відкритість досі не є базовою управлінською нормою.

Концептуально порушена нами проблема спирається на теорію демократичної транспарентності (Р. Даль, Ю. Габермас), яка визначає відкритість інформації як фундаментальну умову демократичного врядування та громадського контролю. У межах цієї парадигми інформаційна відкритість забезпечує підзвітність органів державної влади, сприяє протидії корупції та підвищує легітимність державних інституцій. Водночас, теорія національної безпеки (Г. Моргентау, Б. Бузан) обґрунтовує необхідність обмеження доступу до певних категорій інформації задля захисту життєво важливих інтересів держави. Балансування між цими концептуальними підходами становить методологічну основу аналізу правового регулювання службової інформації в Україні.

Запропоновані у статті шляхи вдосконалення правового регулювання службової інформації сприятимуть забезпеченню балансу між захистом законних інтересів держави в інформаційній сфері, з урахуванням новітніх загроз, та реалізацією права громадян на доступ до публічної інформації, що є важливою умовою розвитку демократичного суспільства та ефективного державного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістова І. В. Доктрина інформаційного права України. Харків, 2015. 440 с.
2. Закон України «Про доступ до публічної інформації» : від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
3. Нестеренко О. В. Право на доступ до інформації в Україні : конституційно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2008. 20 с.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію» : від 27.11.1998 № 1893 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1893-98-%D0%BF#Text>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію» : від 19.10.2016 № 736 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2016-%D0%BF#Text>
6. Цимбалюк В. С. Інформаційне право : основи теорії і практики : монографія. Київ, 2010. 388 с.

7. Regulation (EC). No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents. *Official Journal of the European Communities*. 2001. L 145/43. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2001/1049/oj/eng>

8. Transparency and Open Government : Memorandum for the Heads of Executive Departments and Agencies, President Barack Obama, January 21, 2009. *Federal Register*. 2009. Vol. 74, № 15. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/transparency-and-open-government>

REFERENCES

1. Aristova I.V. *Doktryna informatsiinoho prava Ukrainy* [Doctrine of Information Law of Ukraine]. Kharkiv : 2015, 440 p. (in Ukrainian).

2. *Zakon Ukrainy "Pro dostup do publichnoi informatsii"* [Law of Ukraine "On Access to Public Information"] : dated 13.01.2011 No. 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (in Ukrainian).

3. Nesterenko O.V. *Pravo na dostup do informatsii v Ukraini : konstytutsiino-pravovyi aspekt* [Right to Access to Information in Ukraine : Constitutional and Legal Aspect] : author's abstract. dis. ... cand. legal Sciences : 12.00.02. Kharkiv : 2008, 20 p. (in Ukrainian).

4. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok obliku, zberihannia i vykorystannia dokumentiv, sprav, vydan ta inshykh materialnykh nosiiv informatsii, yaki mistiat sluzhbovu informatsiiu"* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Instruction on the Procedure for Accounting, Storage, and Use of Documents, Cases, Publications, and Other Material Carriers of Information Containing Official Information" : dated 27.11.1998 No. 1893 (as amended)]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1893-98-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).

5. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia Typovoi instruksii pro poriadok vedennia obliku, zberihannia, vykorystannia i znyshchennia dokumentiv ta inshykh materialnykh nosiiv informatsii, shcho mistiat sluzhbovu informatsiiu"* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Model Instruction on the Procedure for Accounting, Storage, Use, and Destruction of Documents and Other Material Carriers of Information Containing Official Information" : dated 19.10.2016 No. 736 (as amended)]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2016-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).

6. Tsymbalyuk V.S. *Informatsiine pravo : osnovy teorii i praktyky* [Information Law : Fundamentals of Theory and Practice : monograph]. Kyiv, 2010, 388 p. (in Ukrainian).

7. Regulation (EC). No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents. *Official Journal of the European Communities*, 2001, L 145/43. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2001/1049/oj/eng>

8. Transparency and Open Government : Memorandum for the Heads of Executive Departments and Agencies, President Barack Obama, January 21, 2009. *Federal Register*, 2009, vol. 74, no. 15. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/transparency-and-open-government>

Надійшла до редакції: 15.11.2025.